

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษา วิจัย เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของเกษตรกรในการเลือกปลูกพืช ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขุนวาง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ 3 ประการ คือ

1) ศึกษาการตัดสินใจของเกษตรกรในการเลือกปลูกพืชบนพื้นที่สูง 2) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของเกษตรกรในการเลือกพืชที่ปลูกและ 3) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรในการเลือกปลูกพืชบนพื้นที่สูง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วย คราวเรือนที่เป็นสมาชิกโครงการหลวงจากบ้านขุนวาง ซึ่งเป็นชาวม้ง จำนวน 84 คราวเรือน และอีก 31 คราวเรือน เป็นกะเหรี่ยงจากบ้านโป่งน้อย ซึ่งเป็นสมาชิกโครงการหลวง รวม 115 คราวเรือน การรวบรวมข้อมูลใช้การสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือน หรือตัวแทน ครัวเรือนละ 1 คน รวม 115 คน มีผู้ช่วยสัมภาษณ์ (ล่าม) เป็นชาวม้งและกะเหรี่ยง นอกจากนี้มีการรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตการณ์ประกอบ การประมวลผลข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์วิเคราะห์ทางสถิติ โดยใช้ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ และค่าสหสัมพันธ์ของปัจจัย (ตัวแปร) ผลจากการวิจัย ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

1) การตัดสินใจของเกษตรกรในการเลือกปลูกพืชบนพื้นที่สูง ผลจากการศึกษาพบว่า มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ 2 ระยะ คือ ระยะแรกก่อนการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ก่อนปี พ.ศ.2525 โดยที่พื้นที่ศึกษาทั้ง 2 หมู่บ้านอยู่ห่างไกลเส้นทางคมนาคม การเข้าถึงพื้นที่กระทำได้ยาก ประชาชนต่างประกอบอาชีพทำการเกษตรแบบจารีตประเพณี ชาวม้งทำไร่เลื่อนลอย ปลูกข้าวไร่และพืชอื่นๆ เพื่อบริโภคในครัวเรือน พืชเศรษฐกิจมีการปลูกฝิ่นเป็นรายได้สำคัญของครัวเรือน ส่วนกะเหรี่ยงทำไร่หมุนเวียนและทำนาปลูกข้าวเพื่อยังชีพ ระยะที่สอง ภายหลังจากการจัดตั้งศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขุนวาง ในปีพ.ศ. 2528 โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อส่งเสริม พัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิตของชาวไทยภูเขา ลดพื้นที่การบุกรุกทำลายป่าไม้ ลดพื้นที่ปลูกฝิ่นซึ่งเป็นพืชเสพติด โดยจัดหาพืชเศรษฐกิจปลูกทดแทนฝิ่น ที่สำคัญมีการขยาย และจัดสร้างเส้นทางถนนเชื่อมต่อภายนอกได้สะดวก ประกอบกับนโยบายของรัฐที่เข้มงวดเรื่องการปลูกฝิ่น ทำให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนมาปลูกพืชทดแทนฝิ่น

พืชเศรษฐกิจที่เกษตรกรเลือกปลูกในแต่ละช่วงเวลา มีพืชผัก กะหล่ำปลี ปลูกมากในระยะ 10 ปีแรก แต่ประสบปัญหาเรื่องข้อจำกัดของพื้นที่ ไม่สามารถขยายออกไปได้ ทางศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขุนวางได้ส่งเสริมปลูกพืชเศรษฐกิจ มีพืชผัก ไม้ดอกและ ไม้ผลเมืองหนาว ที่มีตลาดรองรับช่วยให้เกษตรกรมีรายได้มากขึ้น กลุ่มชาวม้งปรับเปลี่ยนมาปลูกไม้ดอก มี คาร์เนชั่น ดอกเยอบีราและ หลังสุดได้เปลี่ยนมาปลูกดอกเบญจมาศ ส่วนกะเหรียงปลูกพืชผักระยะสั้นและ ไม้ผลมากกว่าการปลูกไม้ดอก เพราะปัญหาเรื่องแรงงานและเงินทุนในการดำเนินการ

2) ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของเกษตรกรในการเลือกปลูกพืช จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรชาวม้งเลือกปลูกไม้ดอก ส่วนเกษตรกรชาวกะเหรียงเลือกปลูกพืชผัก เป็นพืชเศรษฐกิจ ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของทั้ง 2 กลุ่มประกอบด้วยปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางสังคม – บุคคลและปัจจัยทางกายภาพ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์แถมคะแนน โดยที่เกษตรกรเป็นผู้ให้ความสำคัญกับกลุ่มตัวแปรเหล่านั้น ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ทั้งม้งและกะเหรียงให้ความสำคัญเกี่ยวกับความต้องการของตลาดมากที่สุด เป็นลำดับที่ 1 ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญรองลงไป ในกรณีของม้งเน้นเรื่องทุนในการดำเนินการ กำไรและโรงเรือน อุปกรณ์ในการปลูก ไม้ตัดดอก ส่วนกะเหรียงให้ความสำคัญด้านปัจจัยทางเศรษฐกิจลำดับที่ 2, 3 เป็นเรื่องของนโยบายของโครงการหลวง ที่ส่งเสริมสมาชิกผลิตด้านการเกษตรและเรื่องของทุนในการดำเนินการให้ความสำคัญรองลงไป

ในส่วนของปัจจัยทางสังคม – บุคคล ทั้งม้งและกะเหรียง ให้ความสำคัญเรื่องการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมมากที่สุด ซึ่งระบบการปลูกพืชดังกล่าว นอกจากจะช่วยให้เกษตรกรผลิตและมีรายได้มากขึ้นแล้ว ระบบการปลูกพืชช่วยอนุรักษ์สภาพแวดล้อมด้วย ส่วนลำดับความสำคัญรองลงมาของปัจจัยกลุ่มนี้ได้แก่ การเลือกปลูกพืชตามหลักเกษตรยั่งยืน ส่วนกะเหรียงให้ความสำคัญด้านการฝึกอบรมด้านการเกษตร

ปัจจัยทางกายภาพ กลุ่มม้งที่ปลูกไม้ดอก ให้ความสำคัญเรื่องของอุณหภูมิที่เหมาะสมมากที่สุด เพราะการปลูกไม้ดอกเมืองหนาว ต้องการอุณหภูมิไม่สูงมากนัก ส่วนกะเหรียงให้ความสำคัญเกี่ยวกับการมีแหล่งน้ำเพียงพอในการปลูกพืชผัก มากกว่าอุณหภูมิของอากาศ

อย่างไรก็ดี เมื่อนำปัจจัยของทุกกลุ่มทั้งหมด มาเรียงลำดับตามความสำคัญ พบว่า ปัจจัยเกี่ยวกับความต้องการของตลาด มีความสำคัญมากที่สุดลำดับที่ 1 รองลงไปเป็นอุณหภูมิที่เหมาะสมลำดับที่ 2 การอนุรักษ์สภาพแวดล้อม การมีแหล่งน้ำเพียงพอ และมีทุนในการดำเนินการ มีความสำคัญอันดับที่ 3, 4 และ 5 ตามลำดับ

จากปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของเกษตรกรในการเลือกปลูกพืชทั้ง 3 ประเภทนั้น เมื่อนำเอาปัจจัยที่มีความสำคัญใน 11 อันดับแรกมาไขว้ (cross tabulation) เพื่อหาค่าสหสัมพันธ์ จากผลการศึกษา พบว่า มีหลายคู่ปัจจัยที่มีสหสัมพันธ์สูง เช่น ความต้องการของตลาดกับรายได้ที่ยั่งยืน ความต้องการของตลาดกับทุนในการดำเนินการ ในเรื่องความพึงพอใจของเกษตรกรกับความ ต้องการของตลาด กับรายได้ที่ยั่งยืนและการเลือกปลูกพืชตามหลักเกษตรยั่งยืน ต่างมีค่าสหสัมพันธ์สูง

นอกจากนี้คู่ปัจจัยอื่นๆ โดยเฉพาะการปลูกพืชที่ต้องการอุณหภูมิเหมาะสมกับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม การปลูกพืชที่ต้องการอุณหภูมิเหมาะสม กับความคาดหวังของเกษตรกร รวมทั้งทุนในการดำเนินการล้วนมีค่าสหสัมพันธ์สูงเช่นเดียวกัน

3) ประเด็นปัญหาและอุปสรรคในการปลูกพืชผัก ไม้ดอกและไม้ผลของเกษตรกร ส่วนใหญ่จะเป็นประเด็นปัญหาเรื่องการตลาด ราคาผลผลิต ขึ้น – ลงไม่แน่นอน ทำให้เกษตรกรมีรายได้ลดลงด้วย นอกจากนี้ปัญหาเรื่องผลผลิตไม่มีคุณภาพ ทั้งพืชผัก ไม้ดอกและไม้ผล การปลูกพืชซ้ำในพื้นที่เดียวกันหลายครั้งในรอบปี ทำให้ดินเสื่อม ต้องเพิ่มการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมากขึ้น ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น นอกจากนี้ปัญหาการผันแปรของภูมิอากาศไม่ว่าจะเป็นอุณหภูมิ ปริมาณฝน หรือแม้แต่ลมพัดแรง เกิดวาทภัย ทำความเสียหายต่อโรงเรือนและผลผลิตเป็นประจำ ส่วนปัญหาอื่นที่เกี่ยวข้องกับแรงงานในครัวเรือนมีไม่เพียงพอ เงินทุนในการดำเนินการ รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่โครงการฯ ซึ่งเป็นประเด็นที่มีความสำคัญเช่นเดียวกัน

อภิปรายผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของเกษตรกรในการเลือกปลูกพืช ตามที่กล่าวมาแล้ว มีประเด็นที่เกี่ยวข้องหลายประการ ได้แก่

ก) การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ที่ดินและระบบการปลูกพืชบริเวณพื้นที่สูง ซึ่งในช่วงเวลาก่อนการพัฒนา การใช้ที่ดินของชาวไทยภูเขา จะใช้พื้นที่เพาะปลูกแบบไร่เลื่อนลอย หรือการเกษตรแบบตัดฟัน โคน เผ ตามที่ จันทบูรณ์ (2539) และ Grandstaff (1980) อธิบายไว้ ส่วน Kunstadter และคณะ (1978) ได้แบ่งการใช้ที่ดินตามลักษณะการใช้พื้นที่ และการทิ้งไว้เป็นไร่ร้าง ช่วงระยะเวลาต่างๆ กัน ในส่วนของชาวม้ง จะใช้ที่ดินปลูกพืชระยะยาว 2-3 ปี โดยใน 1-2 ปีแรกดินยังอุดมสมบูรณ์ จะใช้ปลูกพืชเศรษฐกิจ ได้แก่ฝิ่น หลังจากนั้นจะปลูกข้าวไร่ ข้าวโพด พืชผักซ้ำในที่เดิมจนดินเสื่อม จึงโยกย้ายไปหาพื้นที่ใหม่ และกลับมาใช้พื้นที่เดิมเมื่อทิ้งร้างไป 7-10 ปี สำหรับชาวกระเหรี่ยงจะใช้พื้นที่ปลูกพืชระยะสั้น 1 ปี แล้วทิ้งร้างไว้ 5-6 ปี จึงเวียนกลับมาใช้พื้นที่เดิมอีกใน

ลักษณะของการทำไร่มุมนเวียน แต่กะเหรี่ยงยังมีการใช้ที่ดินทำนาปลูกข้าว บริเวณลุ่มลำห้วยที่ลาดเชิงเขา เป็นต้น

ระบบการเกษตรข้างต้น ได้มีการเปลี่ยนแปลงภายหลังการพัฒนาพื้นที่สูง โดยหน่วยงานทั้งของรัฐและเอกชน เข้าไปช่วยเหลือ ส่งเสริม พัฒนาอาชีพของชาวไทยภูเขา ให้ลดพื้นที่ปลูกฝิ่น ลดการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ จัดหาพืชเศรษฐกิจปลูกทดแทนฝิ่น ประกอบกับได้มีการจัดสร้างเส้นทางคมนาคมติดต่อกับพื้นที่ภายนอกได้สะดวกรวดเร็ว รวมทั้งปัจจัยอื่นๆ เช่น ภาวะระบบเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป การขาดแคลนพื้นที่ทำกิน การเพิ่มจำนวนประชากรในชุมชนมากขึ้น การยอมรับกฎหมาย โดยเฉพาะกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ อุทยานแห่งชาติ ส่งผลให้รูปแบบการใช้ที่ดินและระบบการปลูกพืชบนพื้นที่สูงเปลี่ยนแปลงไป

จากข้อจำกัดเกี่ยวกับการใช้ที่ดินที่กล่าวแล้ว ประชากรไม่สามารถขยายพื้นที่ทำกินออกไปได้อีก ประกอบกับมีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาพัฒนาและส่งเสริมอาชีพให้ชาวเขา โดยเฉพาะมูลนิธิโครงการหลวง เป็นหน่วยงานหลักที่เข้าไปส่งเสริมให้เกษตรกรชาวเขา ปรับเปลี่ยนมาปลูกพืชเศรษฐกิจ โดยที่เกษตรกรผ่านการฝึกอบรม การผลิตพืชใหม่ๆ โดยเฉพาะพืชผัก ไม้ดอก ไม้ผลเมืองหนาว ที่มีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมบนพื้นที่สูง ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงระบบเกษตรจากการเกษตรแบบไร่เลื่อนลอยเพื่อยังชีพ มาเป็นการเกษตรแบบเข้มข้น (Intensive Farming) และเปลี่ยนวิธีการผลิตเชิงพาณิชย์ มีการจัดการการผลิตแตกต่างไปจากระบบการผลิตดั้งเดิม ทำให้ได้ผลผลิตมีคุณภาพ ตรงตามความต้องการของตลาด เกษตรกรมีรายได้และมีความมั่นคงในอาชีพ ทั้งระบบเกษตรปัจจุบันเป็นระบบเกษตรที่สัมพันธ์กับความยั่งยืนของสภาพแวดล้อม องค์กรที่ดียังมีประเด็นต่างๆ ที่สนับสนุนความเห็นข้างต้น ได้แก่

1) เกษตรกรได้ปรับเปลี่ยนระบบการผลิตและการปลูกพืช โดยใช้ความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆ ด้านการเกษตร เช่น การปลูกพืชในระบบโรงเรือน โดยเฉพาะไม้ดอก ที่สามารถจัดการตั้งแต่การเตรียมดิน เพาะปลูก ดูแล บำรุงรักษา ให้น้ำ ให้น้ำปุ๋ย การควบคุมแสงสว่าง เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ ซึ่งเกษตรกรชาวเขาจัดทำได้ดี

2) การปรับเปลี่ยนมาทำการเกษตรบนพื้นที่ขนาดเล็ก เนื้อที่ 1-3 ไร่ แต่ทำการเกษตรแบบเข้มข้นให้ได้ผลผลิตต่อหน่วยพื้นที่มากขึ้นและปลูกพืชหมุนเวียน 3 - 4 ครั้งต่อปี นอกจากทำให้เกษตรกรมีรายได้มากกว่าเดิมแล้ว สิ่งสำคัญประการหนึ่ง คือ ลดการบุกรุก ขยายพื้นที่ทำกินออกไปหยุดยั้งการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ เช่น ระบบเกษตรแบบจารีตประเพณี

3) ระบบการเกษตรแบบเข้มดังกล่าว ทำให้การผลิตค่อนข้างยั่งยืน เพราะปลูกพืชได้ตลอดปี ทั้งในโรงเรือนและปลูกกลางแจ้ง โดยเฉพาะพืชผักที่มีช่วงรอบการผลิตสั้น ประมาณ 2-3 เดือนต่อการปลูกแต่ละครั้ง ดังนั้นในรอบปีเกษตรกรสามารถปลูกได้ 3-4 ครั้ง ในส่วนของพื้นที่เพาะปลูก

การปรับพื้นที่เป็นขั้นบันไดขนานกับลาดไหล่เขา ช่วยลดการชะล้างพังทลายของดินเมื่อฝนตกลงมามากๆ ให้น้อยลง ระบบการผลิตพืชดังกล่าวช่วยในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สนับสนุนแนวคิดตามที่ จรัลและคณะ (2546) และ Gips (1986) ได้อธิบายเกี่ยวกับการเกษตรยั่งยืน

ข) ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกปลูกพืช ในการศึกษา วิจัยครั้งนี้ ได้เลือกปัจจัยส่วนบุคคลประกอบด้วยชาติพันธุ์ (ม้งและกะเหรี่ยง) เพศ การศึกษา ว่ามีผลต่อการตัดสินใจเลือกชนิดพืชที่ปลูกหรือไม่อย่างไร จากการศึกษา วิจัยของคนอื่นๆ ส่วนมากจะเลือกศึกษาเฉพาะกลุ่ม เช่น งานของ วิวัฒน์ (2541) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการปลูกพืชทดแทนฝิ่น โดยเลือกศึกษาเฉพาะชาวเขาเผ่าม้งกลุ่มเดียว ทำนองเดียวกับงานของ ธนา (2545) ศึกษาการยอมรับงานส่งเสริมการปลูกไม้ตัดดอกในโรงเรือนของชาวเขาเผ่าม้ง บ้านขุนวาง เพียงกลุ่มเดียว ส่วนงานศึกษาของ วิทัศน์ (2534) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับงานส่งเสริมการปลูกกาแฟอาราบิก้า ของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง เพียงกลุ่มเดียวเช่นกัน ในขณะที่ แพร์พรรณ (2547) ศึกษาเปรียบเทียบการใช้ที่ดินของชาวเขาเผ่าม้งและชาวกะเหรี่ยง บ้านแม่โถ อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ แต่งานของแพร์พรรณ ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกปลูกพืช ส่วนใหญ่จะเน้นปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านกายภาพและอื่นๆ ไม่ได้ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลและไม่ได้วิเคราะห์ว่า ทั้งม้งและกะเหรี่ยงมีความแตกต่างในการตัดสินใจเลือกปลูกพืชแต่อย่างใด

ส่วนในการศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ในครั้งนี้ เพื่อต้องการวิเคราะห์ว่า ทั้งสองกลุ่มมีความแตกต่างในการตัดสินใจเลือกชนิดพืชที่ปลูก ทั้งนี้เพราะกลุ่มม้งและกะเหรี่ยงต่างเป็นสมาชิก ภายใต้การส่งเสริมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขุนวางด้วยกัน จากผลการศึกษา พบว่ากลุ่มชาติพันธุ์ มีความแตกต่างต่อการตัดสินใจเลือกชนิดพืชที่ปลูก โดยเฉพาะในพื้นที่ศึกษา กลุ่มเกษตรกรชาวม้งเลือกปลูกไม้ดอกมากที่สุด ในขณะที่กลุ่มเกษตรกรชาวกะเหรี่ยงเลือกปลูกพืชผักมากที่สุด และกะเหรี่ยงจะไม่เลือกปลูกไม้ดอก ด้วยสาเหตุที่สรุปได้ว่า การปลูกไม้ดอกใช้แรงงานในการปลูก ดูแล บำรุงรักษาและเก็บเกี่ยวมาก ซึ่งกะเหรี่ยงมีแรงงานน้อย ในขณะที่ม้งมีแรงงานในครัวเรือนมากกว่ากะเหรี่ยง อีกทั้งกลุ่มม้งมีความขยันขันแข็ง มีความกระตือรือร้น ทั้งมีความคาดหวังไม่ว่าจะเป็นด้านรายได้ ถ้าไรจากการทำการเกษตรมากกว่ากลุ่มกะเหรี่ยง ซึ่งผลการวิเคราะห์ได้คะแนนของตัวแปรที่กล่าวนี้ ต่างอยู่ในอันดับสูงกว่ากลุ่มกะเหรี่ยงที่ตัดสินใจเลือกปลูกพืชผัก เพราะใช้แรงงานน้อย ไม่ต้องดูแลมากนัก ทั้งวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณีของกะเหรี่ยง ที่ต้องการยังชีพแบบพอเพียง (จันทบูรณ์ , 2539)

ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจที่สำคัญประการหนึ่ง คือ แรงงานในการเกษตร เป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจเลือกปลูกพืช กลุ่มม้งที่มีแรงงานในครัวเรือนมาก จะเลือกปลูกไม้ดอก ในขณะที่

กะเหรี่ยงมีแรงงานในครัวเรือนน้อย เลือกปลูกพืชผัก การมีแรงงานในครัวเรือนมาก โดยเฉพาะชาวเขาเผ่าม้ง มีครัวเรือนแบบครอบครัวขยาย คือ มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นบิดาและมารดา มีบุตร – ธิดา เมื่อลูกชาย ลูกสาวแต่งงาน นำเอาลูกเขย ลูกสะใภ้ มาอาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ทำให้มีแรงงานหลายคน ทำงานหลักให้แก่ครอบครัว ซึ่งต่างจากกลุ่มกะเหรี่ยง ส่วนมากจะเป็นครัวเรือนเดี่ยว มีสมาชิกน้อย ประกอบด้วยบิดา มารดา บุตร ธิดา รวม 3 -5 คน เมื่อบุตร-ธิดา แต่งงานก็จะแยกครอบครัวไปตั้งบ้านเรือนใหม่ แรงงานในครัวเรือนของกะเหรี่ยงจึงมีน้อยกว่ากลุ่มชาวม้ง (จันทบูรณ์ , 2539. สมนึก และคณะ , 2548)

ส่วนปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับความต้องการของตลาด ต่างมีความสำคัญสูงสุดในการเลือกชนิดพืชที่ปลูก ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มม้ง เลือกปลูกไม้ดอก และกะเหรี่ยงเลือกปลูกพืชผักก็ตาม ซึ่งสอดคล้องกับงานการศึกษาของแพร์พรรณ (2547) ที่ว่าการเลือกชนิดพืชเศรษฐกิจที่ปลูกจะตอบสนองต่อความต้องการของตลาด เป็นสำคัญ

ค) ประเด็นปัญหาเรื่องราคาผลผลิตการเกษตรขึ้น-ลง ไม่แน่นอน เป็นปัญหาใหญ่ของเกษตรกร การผลิตพืชผัก ไม้ดอก ไม้ผลเมืองหนาวของพื้นที่บ้านขุนวาง และบ้านโป่งน้อย มีปัญหาเรื่องราคาผลผลิตเช่นเดียวกัน ถึงแม้ว่าทางศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขุนวาง เป็นฝ่ายจัดการเรื่องการตลาดให้แก่สมาชิกแล้วก็ตาม บางครั้งมีปัญหา หากสมาชิก ดูแล เอาใจใส่พืชที่ปลูกไม่ดี ขาดการบำรุงรักษา ทำให้ได้ผลผลิตขาดคุณภาพ ไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่โครงการฯ กำหนด เกษตรกรต้องนำผลผลิตไปจำหน่ายเอง หรือขายให้พ่อค้าคนกลาง ทำให้ถูกกดราคา รายได้ลดลง หรืออาจขาดทุนก็ได้ และอีกประเด็นหนึ่ง เมื่อเกษตรกรพบว่า การผลิตพืชผัก ไม้ดอก มีรายได้ดี ก็ขยายพื้นที่ปลูกมากขึ้น โดยแยกออกไปผลิตเอง ไม่อยู่ในเงื่อนไขของโครงการฯ จำหน่ายเอง บางครั้งผลผลิตมีมาก ราคาตกต่ำ ประสบปัญหาขาดทุน เป็นต้น นอกจากนี้ การผลิตพืชผัก ไม้ดอก ไม้ผลเมืองหนาว ปัจจุบันมีการแพร่กระจายไปผลิตบริเวณพื้นที่สูงทั่วไป ซึ่งต่างก็มีสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะอุณหภูมิคล้ายๆกัน สามารถผลิตพืชผัก ไม้ดอก ไม้ผลเมืองหนาวได้มากเช่นเดียวกัน ส่งผลให้ราคาผลผลิตขึ้น - ลง ไม่แน่นอน กระทบต่อรายได้ของเกษตรกร ซึ่งหลายๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องรวมทั้งเกษตรกรเอง ต้องร่วมกันแก้ไขปัญหาดังกล่าว

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1) การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ที่ดินและระบบการปลูกพืชบริเวณพื้นที่สูง มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินปลูกพืชแบบจารีตประเพณีเดิมมาเป็นการใช้ที่ดินแบบเข้มข้นบนพื้นที่ขนาดเล็ก ปลูกพืชเศรษฐกิจที่ให้ผลตอบแทนต่อหน่วยสูง ได้แก่ พืชผัก ไม้ดอกและไม้ผลเมืองหนาว ที่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานสำคัญคือ มูลนิธิโครงการหลวง ระบบการใช้

ที่คิดดังกล่าวช่วยการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม ลดปัญหาการขยายพื้นที่บุกรุกพื้นที่ป่าไม้ ป่าต้นน้ำ ลำธาร เช่น ระบบเกษตรแบบเดิม แต่การแพร่กระจายแนวคิด วิธีการดังกล่าวไปยังชุมชนพื้นที่สูงอื่นๆ ยังไม่ทั่วถึง ดังนั้น นโยบายของรัฐที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าว ทำอย่างไรจึงจะกระจายความรู้ เทคโนโลยีการผลิตทางการเกษตร ไปยังพื้นที่สูงอื่นๆ

2) ประเด็นเรื่องการจัดการด้านตลาดเป็นเรื่องสำคัญ กลุ่มเกษตรกรที่ศึกษา ต่างเป็นสมาชิกของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขุนวาง ซึ่งเกษตรกรมีความมั่นใจที่ทางโครงการหลวงจัดการเรื่องการตลาด ผลผลิตการเกษตรให้แก่สมาชิกโดยที่ไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง หรือต้องไปจำหน่ายเอง ซึ่งประเด็นเรื่องการตลาดเป็นปัจจัยที่สำคัญมากที่สุด ทั้งนี้เกษตรกรสามารถผลิตพืชผลทางการเกษตรได้นานาชนิด แต่ปัญหาที่เกษตรกรทั่วไปประสบ คือ เรื่องการตลาดที่ราคาผลผลิตขึ้น – ลง ไม่แน่นอน แต่โดยทั่วไปมีแนวโน้มราคาคงต่ำ ส่งผลต่อรายได้ของเกษตรกรด้วย ในเรื่องการผลิตของพื้นที่อื่นๆนอกเขตจะ แก้ปัญหาอย่างไรในเรื่องการตลาด อาจรวมกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเป็นระบบสหกรณ์ หรืออื่นๆ ที่มีอำนาจในการต่อรองกับผู้ซื้อหรือผู้บริโภค ก็จะช่วยแก้ปัญหาดังกล่าวได้ แต่สภาพปัจจุบันยังไม่มีหน่วยงานใดทั้งภาครัฐและเอกชน ได้ช่วยเหลือด้านการเกษตร เช่น การดำเนินงานของโครงการหลวงดังกล่าว

3) การกำหนดโซนหรือเขตพื้นที่การผลิตด้านการเกษตรในการศึกษารังนี้พบว่า มูลนิธิโครงการหลวง จะจัดเขตการผลิตพืชผลเมืองหนาวเฉพาะบางพื้นที่ที่มีความเหมาะสม ในกรณีบ้านขุนวาง มีความเหมาะสมทั้งอุณหภูมิของอากาศ สามารถปลูกดอกเบญจมาศได้คุณภาพมากกว่าพื้นที่อื่นๆ จึงได้ส่งเสริมเกษตรกรปลูก ในขณะที่พื้นที่นอกเขตและบริเวณพื้นที่สูงอื่นๆ พยายามนำไปปลูกด้วยแต่ได้คุณภาพน้อยกว่า ส่วนในระบบพืชผักเมืองหนาวก็เช่นกัน เลือกผลิตพืชผักบางชนิดที่ตลาดต้องการ ทำให้เกษตรกรมีรายได้มากกว่า ในข้อเสนอที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ภายนอกอื่นๆ นอกจากการแบ่งเขต (โซน) การผลิตแล้ว ยังจะช่วยควบคุมปริมาณผลผลิตไม่ให้มีมากหรือน้อยเกินไป ซึ่งจะส่งผลต่อราคาและรายได้ของเกษตรกร วิธีการดังกล่าวยังไม่มีหน่วยงานใด นอกจากมูลนิธิโครงการหลวงซึ่งได้จัดทำอยู่ ปัญหาราคาของผลผลิตทางการเกษตรบนพื้นที่สูงจึงพบเห็นอยู่เสมอมา

ข้อเสนอแนะของเกษตรกร

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เกษตรกรและผู้ที่เกี่ยวข้อง มีข้อเสนอแนะที่น่าสนใจดังนี้

1) เกษตรกรผู้ผลิตทั้งไม้ดอก พืชผักและไม้ผล ต้องการให้ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงได้ประกันราคาพืชผลให้แน่นอนกว่าที่เป็นอยู่ เพราะบางครั้งเกษตรกรได้ลงทุนทำการผลิตแล้วบางครั้งขายไม่ได้ราคา หรือโครงการฯ ไม่รับซื้อเนื่องจากผลผลิตไม่มีคุณภาพ เพราะปัญหาที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

2) เจ้าหน้าที่จากโครงการหลวงดูแล ให้คำแนะนำช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ให้เกษตรกรยังไม่ทั่วถึงบางช่วงเวลาเกิดความล่าช้าส่งผลกระทบต่อการผลิตพืชผลต่างๆ

3) ระบบการหมุนเวียนปลูกพืชในพื้นที่เดียวกันมากเกินไป ทำให้ดินเสื่อมความอุดมสมบูรณ์ มีการสะสมตัวของโรคพืชมากขึ้น จำเป็นต้องทิ้งช่วงระยะ ให้ดินพักตัวหรือปลูกตระกูลถั่ว สลับการปรับสภาพดินหลายๆ วิธีช่วยให้ลดค่าใช้จ่ายในการใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืชได้มากขึ้น ปัญหาดังกล่าวนี้เป็นข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่โครงการหลวงและเกษตรกรเอง จะต้องปรับวิธีการปลูกพืชซ้ำๆ บริเวณพื้นที่เดียวกันด้วย

4) ต้นทุนการผลิตพืชทางการเกษตร ไม่ว่าจะเป็นกล้าพันธุ์ ค่าอุปกรณ์ต่างๆ เครื่องมือ โรงเรือน ปุ๋ย สารเคมีกำจัดศัตรูพืช แรงงานและอื่นๆเพิ่มสูงขึ้น แต่ราคาผลผลิตทางการเกษตรที่เกษตรกรดำเนินการอยู่มีแนวโน้มลดลง ซึ่งปัญหาเหล่านี้ทุกฝ่ายจะต้องร่วมมือกันแก้ไขปัญหาข้างต้น เพื่อการเกษตรที่ยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยต่อไป

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีประเด็นที่น่าสนใจที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและระบบการเกษตรบริเวณพื้นที่สูง เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับเกษตรยั่งยืน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน ดังนั้น

1) จะมีวิธีการใด ที่จะขยายการดำเนินการไปยังพื้นที่สูงอื่นๆ ในเขตภาคเหนือ เพื่อนำไปสู่การใช้พื้นที่อย่างถาวร ลดการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ แหล่งต้นน้ำลำธาร รวมทั้งสิ่งแวดล้อมต่างๆให้ชาวไทยภูเขาปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต การประกอบอาชีพและทำการเกษตรแบบยั่งยืนตามที่กล่าวมาแล้ว การศึกษาวิจัย เป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาดังกล่าวได้

2) การศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการด้านการตลาดของผลผลิตทางการเกษตรบนพื้นที่สูงควรจะทำอย่างไร รูปแบบการดำเนินการด้านการตลาดของมูลนิธิโครงการหลวงเป็นวิธีการหนึ่งที่ดำเนินการได้ดี แต่ถ้าเป็นพื้นที่กว้างทั้งภูมิภาคของประเทศเป็นเรื่องใหญ่ ที่ยังไม่มีหน่วยงานใดดำเนินการได้ จะทำอย่างไร การช่วยเหลือจัดรูปสหกรณ์ผู้ผลิตย่อยๆหลายๆกลุ่ม หรือการรวมกลุ่มผู้ผลิตประเภทต่างๆ มีระบบการเก็บรักษา การขนส่งผลผลิตทางการเกษตรกระทำไ้รวดเร็วทำนองเดียวกับธุรกิจการเกษตรแบบพันธะสัญญา หรืออื่นๆ เป็นเรื่องที่ต้องการศึกษา วิจัยเพื่อหาแนวทางต่อไป

อย่างไรก็ดี ในการศึกษา วิจัยเรื่องนี้ เกษตรกรต่างให้ความสำคัญด้านความต้องการของตลาดมากที่สุด ในสิ่งที่เขาผลิตขึ้นมา ส่วนความคาดหวังของเกษตรกรไม่เฉพาะแต่รายได้ ผลกำไรเท่านั้น แต่ยังมีคามยั่งยืนของระบบเกษตรด้วย

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright© by Chiang Mai University

All rights reserved